

Fången på Salholmen

En dramadokumentär av Richard Roosvall

Denna dramatisering bygger på artiklar i *Stockholmstidningen* 21/11 1929 och i *Musköbladet* nr 2/1982, 1/1991 och 1/2001 samt samtal med öbor.

Utan vilja kommer man ingen vart, sa han, och Viljan stod det målat i aktern på hans gröna roddbåt, som han rodde framlänges för att kunna se målet.

Vilja, Mål och Enkelhet blev hans tre ledord efter den katastrof, som helt kom att förändra hans liv.

”Här ska jag leva i hundra år.”

”Utan vilja kommer man ingen vart, den visar hur man ska komma fram här i livet.”

”Jag äter inte stekt mat, men får jag några färska strömmingar så är jag tacksam!”

”Det där lilla saltet som finns i vattnet vänjer man sig vid.”

”Får jag upp tempen kring nollan här inne, så är jag nöjd.”

”När man kör bil sitter man ju och ser vägen framåt, det vill jag även göra när jag ror båten.”

”Du grabben, trampar du på mitt sådda en gång till, så får du borda båten ögonaböj!”

”Jag bor på en holme och tänker minsann inte betala någon vägs katt!”

”Du som håller i bössan får inte gå iland på min holme. Har ni inte lärt er vett, pojkar?”

Han backar ut droskan ur garaget, precis som han gjort varje arbetsdag. Idag är han sen, han har försovit sig. Just när han ger lite gas för att komma upp på gatan känner han en mjuk stöt i bilen och hör någon skrika till.

När han kommer ut och runt bakdelen på bilen, ser han sin älskade hustru ligga livlös på garageuppfarten. Han ropar på henne om och om igen, hon viskar hans namn och blir tyst. Hon håller ännu en påse hårt i ena handen.

Däri ligger hans ostsmörgås och mjölkflaska, som han glömt i brådskan.

Hans värld rasar samman. Livet blir till en film, om en man som lämnar Rättvik, tar jobb som trädgårdsarbetare i Sigtuna och sedan som spårvägare i huvudstaden. Han gifter sig och när dottern föds byter han till ett bättre avlönat arbete som droskchaufför. Ett strävsamt och enkelt men gott liv för den unge dalkarlen och hans lilla familj. Men filmen slutar inte lyckligt.

Katastrofen

Hans liv hade förändrats många gånger. Nu, när han förlorat sin kära, miste han även sin själ och sina mål.

Han hade själv förorsakat katastrofen, hans var skulden, även om rätten konstaterade att det hela var en olyckshändelse. En spik hade slagits in i hans hjärta, han ville fly världen med sin ruelse och alla anklagande blickar. Han såg sig själv som ett odjur, ovärdigt människors sällskap.

Av en händelse läste han en annons från AB Hem på Landet om en liten ö i Mysingen, sålde bort allt och köpte ön för 600 kronor. Där, på Salholmen inte långt från Kanáda på Muskö, gömde han sig med sina tankar och sin skuld. Där, på hans eget If eller Alcatraz som han läst om, skulle han bli fången att sona, skulden skulle bli hans väktare tills den var betald.

Han kom om våren

Det var om våren 1927 som han kom roende från Stockholm till Salholmen, endast iklädd sin chaufförsstass. Den samt ett par tröjor och strumpor förblev hans enda garderob under alla åren på ön. Sommartid gick han mestadels klädd som Adam, för att spara på paltorna.

Viljan stod det i aktern på hans gröna roddbåt, som han rodde framlänges. Han ville se målet, precis som när han körde droska (det hade slagit honom att olyckan hände just när han körde baklänges). *Utan vilja kommer man ingen vart, den visar hur man ska komma fram här i livet*, sa han för sig själv.

Musköfolket gjorde stora ögon när den lilla ogästvänliga klippan fick en fast invånare. De betraktade väl "Salholmarn" med skepsis och förundran, och höll honom kanske för lite tokig. *'ar ni sitt 'ur 'an ror*, sa de.

Naturlig kost

På stenslänterna anlade han terrasser och odlade grönsaker, potatis och kålrötter i lövtunn humus. Han vattnade med sjövattnet och gödslade med sin egen kropp. Av honom liv, inte död.

Avkoken mättade inte men gav livsuppehållande näring och värme åt hans frusna kropp. Bräckvattnet från havet var nyttigt och släckte törsten.

Han var inte helt ensam i sitt rike. Myror och råttor ville dela bytet i hans land. Han hatade dem, de gestaltade döden för honom, och skulle

förgöras. Med en stoppnål harpunerade han tålmodigt myrorna och dränkte dem i vattenspannen tills de var utrotade. En fälla bringade råttorna samma öde.

Bibel, frökatalog och hårt arbete

Hans litteratur var ett sparsmakat urval: en bibel och en frökatalog. Ur bibeln hämtade han förlåtelse för sina synder, tröst och kraft att gå vidare och visdom i svåra val.

Frökatalogen handlade i grunden om den eviga pånyttfödelsen efter kaos och död, och han inspirerades därav till ett nytt liv efter detta

Han hade gott om tid att studera, och låg ofta på sin brits med

texterna under spisens fladdrande eldsken.

I timmar, dagar, månader, år plågades han av sin handling. Den blev till en evigt malande anklagelse, från vilken han sällan fick ro. Under den ljusa tiden dövade han ångesten med hårt arbete, byggde sin koja, slet med en slip för båten, stretade med terrasser och odling, knogade med drivved till spisvärmen. Tröttheten drog då en slöja över spiken i hans hjärta och han kunde tidvis få glömska av skärgårdsrummets skönhet när han från klippans topp såg ut över Mysings-fjärdens vattenvidder, bort mot det fjärran hägrande Utö eller in mot fastlandet, där människoboningars ljus glimmade i natten. När mörkret och kylan kom värkte spiken dygnet runt. Nätter och dagar förbannade han den där dagen när han försovit sig. Skulle han någonsin kunna möta sin dotter igen?

Kontakt trots allt

Han släppte ingen in på livet. Ingen skulle veta hans brott, inga tidningar skulle skriva hans historia. När han någon gång mötte öfolket tyckte han att de såg rätt igenom honom med anklagande blickar. Nej, han orkade inte det. Bara pastor Tidström var välkommen med tröstens Gudsord. Han hade väl aldrig varit troende, men när pastorn lyssnade och läste domnade det liksom kring spiken i honom.

Det kunde varit vi tre, tänkte han när han i sommartiden såg lyckliga familjer passera i skärgårdsångare och lustjakter. Det hade just artat sig för den vinddrivna dalkarlen, fast jobb med hygglig lön, duktig fru och välskapt dotter, liten men nätt lägenhet inte långt från tullarna. *Det kunde varit vi som seglade tillsammans därute i sommaren*. Filmen går i repris för tusende gången. Spiken värker.

Han tyckte om att se folk, men på avstånd. Ändå var han ju en människa! Det hände att frestelsen eller nöden drev honom

själv att ta kontakt.

Till familjen Lundberg i Norrtorp på Muskö sökte han sig första gången efter ett år i ensamhet. Han såg att det lyste och ville hälsa. Barnen i familjen trodde sig se en smutsig vilde. Tovigt skägg och långvuxet hår med snöre i nacken. Ögonvitorna lyste ur det sotsvarta fårade ansiktet. Konstigt nog var "vilden" klädd i skärmmössa och skinnrock med droskmärken, kraghandskar och därtill träskor.

Nej han ville inte ha kaffe, och strömmingen behövde inte stekas, han slök den rå. Han var nödbjuden, men åt småningom upp all den goda havregrynsgröten, mjölklitern och rågbullarna. Om sig själv teg han ännu.

Efter en tid gick han åter till Lundbergs: *Jo, om sönerna skulle vilja hämta hans post vid Muskö prästgård?* Han var ju ändå en civiliserad människa, ingen vilde. Varannan vecka livade pojkarne besök upp honom (barn fick honom att tänka på sin egen lilla dotter, som nu fanns utackorderad Gudvetvar). Då visade han dem sina anläggningar, terrasserna, båtslipen, kojans. Visst märkte han att de rynkade på näsan åt hans hem, men själv kände han inte längre hur nöd luktade av mögel, smuts och latrin.

Efter ännu ett år sökte han upp Norrtorpshemmet: *Jo om han kunde få lite vete, för det var slut hemma*. Han rodde hem till kojans med spannen full.

Sedan den dagen kom han som tröskekarl till Norrtorp, tillsammans med karlar från Hyttan, Herrstugan, Nässelviken och Björnholmen. Lagad mat, umgänge, en spann säd och lite rotsaker var lön för mödan.

Han tyckte om de där människorna, och bestämde sig för att en dag låta dem se hans film. Han hade velat leva som de, ett liv i naturen som i hans hemtrakter, men när pojkarna sköt sjöfågel blev han ursinnig. Fågeln var vacker, fri och stark, dess rike gränslöst. Den som skadar fågeln saknar vett!

Slutet

Den fjärde hösten var svår. Han led av undernäring och kyla och tuberkulosen kröp innanför hans läderhud. Hostan höll honom vaken dygnet runt. När december kom med köld och storm fick han med sina sista krafter upp en klut på en stång mot havet, en signal om hjälp. Sedan sjönk han ihop på britsen medan elden dog i spisen och smältvattnet frös på bergväggen bakom honom. Nu var det hans tur, nu skulle han snart komma till henne.

Han ångrade sina övermodiga ord till folk som ängslades över honom. Nej, han skulle inte leva i hundra år på sin holme. Nu skulle han snart återse sin älskade hustru, som han gjort orätt, men han var beredd. Rätten hade frikänt honom, nu var det Vår Herres tur. Under åren av tankar och studier hade bibelorden och frökatalogen förlöst honom.

Hemfärden

Herman och Walter Eriksson i Lidalund på Muskö var på väg från Hammarviken till Vitså med skötbåten, och hade rundat Snappudd, när de siktade bönen om hjälp som fladdrade i snöstormen. De tog sig upp till den översnöade kojan.

Han rymkte till i dvalan när han hörde dörren öppnas. Oviss om det var dröm eller verklighet kände han sig lyftas upp från sin isbädd och bäras ned i båten.

På Björnholmen kände han en sötvarm dryck rinna ned i sin torra hals, medan man beställde en ambulans till Vitså brygga.

Han vaknade upp på Serafimern med svår TBC, men somnade om för evigt den 4 januari 1931.

Karl Gustav Hansson från Rättvik och Salholmen begravdes i januari 1931 på Muskö kyrkogård.

Han blev 44 ½ år gammal.

Inga anhöriga, inga blommor, bara pastor Tidström, kantorn, några öbor och så den ostliga snålblåsten, som skickade psalmsången långt in över Horsfjärden och gav Salholmarn lycklig resa till sin kära.

I fyra år hade han förberett sig för mötet. Nu var hans Canossa-vandring till ända, han hade gjort bot och fått frid. Spiken hade dragits ut.

"Författare är Richard Roosvall, Hanningebo sedan 1971 och Årsta Havsbadbo sommartid sedan 1939. Producerar samfällighetens medlemstidning Årsta Havsbladet där denna artikel varit införd.

Ansvarar för sportstugemuseet Årstastugan. Hängiven bygdens och Marinens historia."